

דף כב

'אוחז בראש ובגוף ומזה. מאי קאמר? הכי קאמר: מה להלן כשהוא אחוז בראש בגוף מזה...'. נראה שאינו מגיה הברייתא אלא מפרש 'אוחז בראש ובגוף ומזה' – בזה או בזה, שכיון שהראש מחובר לגוף, יכול להזות בין כשאוחז בראש בין כשאוחז בגוף (כן נראה לפרש עפ"י דברי הרמב"ן). יש מהראשונים שפרש דברי הגמרא (עפ"י הסוגיא בזבחים); 'מאי קאמר' – בשלמא חטאת העוף שהיא בהזאה, צריך שיהא אחוז בראש ובגוף כשהוא מזה [דלא כפרש"י], שאם היה אחוז רק באחד מהם שמא מכח ההזאה היה הראש נשמט מהגוף ואינו דרך כבוד, ועוד שנראה כעובר על לאו ד'לא יבדיל', אלא בעולת העוף שהיא במיצוי הלא לראבר"ש אינה מובדלת לגמרי, ואם כן דיו באחיזת אחד מהם שהרי חברו מעורה עמו. ותרצו: כשהוא אחוז בראש בגוף מזה' – לומר שצריך שיהיו שניהם מחוברים, ולעולם אין האחיזה בעולה אלא באחד מהם (עפ"י פירוש הר"ה ריש קנים).

'ביום מביום צותו משמע? – כדי נסבא'. ישנה גירסה (המובאת בשו"ת הרשב"א רעו ובשו"ת הרא"ש כת"י ירושלם רנב – מובא בסוף שו"ת הרא"ש בהוצאת מכון ירושלים סי' יז) 'סד"א הני מילי חטאת העוף אבל עולת העוף לא'. ודחאוה הראשונים (שם) וכתבו שגירסה משובשת היא, כי מדוע עולת העוף תהא שונה מחטאת. בספר אור שמח (מעשר שני ז, ג. מובא בחו"ב) פירש על פי דברי רבי אברהם אבן עזרא שעולת העוף הבאה עם חטאת העוף בדלות במקום בהמה, ענינה כנגד הקטרת אימורים, שהרי חטאת העוף אין למוזב אלא דמה הלכך הצריכה תורה להביא עמה עולה להקטרה במקום אימורי חטאת בהמה. על כן הוה אמינא שתתכשר בלילה, מאחר והיא כנגד הקטרת אימורים הכשרה בלילה. עוד על קושית הגמרא ותירוצה, ע' בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"א רפה); מגדים חדשים שבת קלא:

(ע"ב) 'יכול יהו כל התורים וכל בני היונה כשרים...'. פירוש, יכול כל התורים הגדולים יהו כשרים וכל בני היונה הקטנים כשרים, ובתחילת הציהוב יהיו כשרים או התורים או בני היונה, שהרי או שנחשבים אז כגדולים או כקטנים. או אף יתכן שאלו ואלו יהיו כשרים, שנחשבים כגדולים וכקטנים [ומ'בני היונה' נמעט גדולים ביותר, ומ'תורים' נמעט קטנים ביותר] – 'תלמוד לומר מן התרים – ולא כל התורים, מן בני היונה ולא כל בני היונה – פרט לתחילת הציהוב שבזה ושבזה שפסול'. ולכך נצרכים שני מיעוטים, לפסול בזה ובוה, שלא נכשיר באחד מהם או בשניהם. (וע' בתו"ח; חו"ב).

'האומר הרי עלי עולה מן התורה או מן בני היונה והביא תחלת הציהוב שבזה ושבזה, מהו, ספיקא הוי ונפיק...'. אף על פי שאין יכול להקריבם, כתבו התוס' לתרץ כגון שעבר הכהן והקריב. ועוד תרצו, כיון שהביאם ליד הכהן יצא ידי נדרו, כי מ"מ האחד ראוי להקריב אלא שאין ידוע איזה הוא. במשנה למלך (מעשה הקרבנות יד, ה) תמה על התירוץ השני על פי מה שהניח [ודייק מלשון הרמב"ם שם] שאין הנודר יוצא ידי נדרו בנתינה ליד כהן עד שיוקרב הקרבן בהכשר, וא"כ כיון שאינם ראויים להקריבה ולא הוקרבו, מדוע יצא ידי נדרו. [ויש נוקטים בשיטת התוס' שבהבאת הקרבן לכהן נפטר הנודר מאחריות. ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א סוס"י מג; אבני נזר חו"מ קפג]. ונראה כוונת התוס' כמו שכתב מהרש"ל (יש"ש מה) שהכהן ממתין עד שיזיהבו ומקריב התורים, הרי בכך יצא ידי נדרו מכל צד; מצד ההבאה, הלא קיים נדרו ממה נפשך ע"י הבאת התורים ובני היונה [משא"כ אם ננקוט שתחילת הציהוב פסול מודאי, אין כאן קיום הנדר בהבאה – והלא הוא עיקר הנדר, כמשמעות

לשון רש"י קלט. ד"ה דמיחסר], ומצד ההקרבה, הלא באותה שעה היו התורים ראויים להקריב ויצא בהם ידי חובת נדרו [ואעפ"י שאולי בתחילת הציהוב דינם כקטנים והרי לא הביאם לכהן בכשרות – אך הלא הביא אז בני יונה הראויים, ויצא ידי נדרו בהבאתו שזהו עיקר הנדר כאמור].

ובחזון איש (או"ח קמב, ב) פירש דברי התוס' לענין שאינו עובר בבל-תאחר, שהרי הפריש והביא לכהן. (ומבואר שנקט כהמשל"מ שלא יצא ידי נדרו עד שיביא אחר. וצ"ע א"כ מה טעם אינו עובר בב"ת, ומאי שנא מהוקרב שלא לשמה שצדד שם שעובר. ונראה פרוש דבריו כיון שראויים להקריב כשיזוהבו והוא הביאם מיד ובהבאה יצא ממה נפשך, הלכך אין בזה 'בל תאחר'. וכן צדד בספר אבן האזל (מע"ה ק טז, ב), אלא שהסיק שעובר בב"ת כיון שאי אפשר להקריבם עד שיעברו ג' רגלים. ואולם לענין מצות עשה ד'ובאת שמה והבאתם שמה' שיש ברגל ראשון, בזה כתב שם שאינו עובר כשהביא לכהן מיד.

וע"ע אבי עזרי (מע"ה ק יד, ה) שאמנם מצות הנדר עדיין קיימת אך השיעבוד הממוני כלפי ההקדש נפקע בהבאתו). ועוד כתב בחזו"א תירוץ נוסף על קושית התוס', שמדובר שהתנה 'הרי עלי מן התורים או מן בני היונה על מנת שאיני חייב באחריותם'. (ובספר חדושים ובאורים הקשה על כך שהתנאי מתקיים רק לאחר שיפריש את הראוי להקרבה, או ייפטר מנדרו, אבל כשמפריש דבר שידוע שא"א להקריבו מגזין לומר שיצא ידי נדרו. וע' גם בהגהות פורת יוסף ושלמי שמעון).

עוד בענין זה ע' במובא ביוסף דעת זבחים ב: ד:

דף כג

(ע"ב) 'מיייתי ומתני'. פרשו התוס' (כאן ובמנחות צא) שמביא שתי מנחות בשני כלים, אחת של שני עשרונים בלולים בארבעה לוגין שמן, כדין האיל, ואחת של עשרון בלול בשני לוגין ככבש, ומתנה שהאחת תעלה לחובתו והאחרת לנדבה. ולענין נסכי היין, מביא שלישיית ההין יין ומתנה: אם הוא איל – הרי זה לחובתי. ואם כבש – הרי רביעיית ההין תהא לחובה והלוג העודף יהא נדבה. וכן פרש רש"י (כאן ובמנחות), שמביא יין ארבעה לוגים.

הוצרכו לפרש כן ולא פרשו שמביא שבעה לוגין ומתנה כפי שפרשו במנחה (כן העיר בצאן קדשים שם) – שהרי שנינו **'מביא עליו נסכי איל'**. ולא אמרו **'נסכי כבש ואיל'** (שער המלך פסוה"מ ו, יח; יד דוד מנחות צא. ואולם בשפת אמת שם צדד לפרש שמביא נסכי כבש עם איל).

ויש לשמוע מדבריהם שיכול אדם להתנדב מנחת נסכים של סלת ושמן בלא נסכי יין – שהרי ראינו כאן שכופל המנחה ואין כופל היין. וצריך עיון (עפ"י שפת אמת שם. וציין לדבריו במנחות קד ובזבחים פד; גליונות קהלות יעקב מנחות צא).

ומדברי הרמב"ן משמע שנותן הכל בכלי אחד, וצדד שאין לפסול משום 'ריבה שמנה' אלא כשהוסיף שמן לבדו, אבל כאן שאף המנחות עצמן נתערבו, לא. וגשאר ב'צריך עיון'. ולא הבנתי הלא מפורש במשנה במנחות (פט): שהמערב נסכי כבשים בנסכי אילים עד שלא בלל כל אחת בפני עצמה – פסול.

ושמא יש לפרש באופן שנתן כשיעור נסכי כבשים ובלל, ושוב הוסיף כשיעור נסכי איל ובלל הכל שוב. ואם כי לכתחילה אין מערבים, כאן שאין לו ברירה אחרת הוי כדיעבד. וצ"ע מדוע לא יביא שתי מנחות בכלים נפרדים כמש"כ התוס'.

'מי אמרינן איל וכבש מתנה...' לכאורה נראה שודאי אינו כשר לקרבן ככבש, שהרי אינו בן שנתו (וכמו שתמה בקובץ ענינים), רק הספק הוא שמא כיון שלא הגיע לכלל איל, שמא דין נסכיו כדין הכשב. וכיון שדינו כן, הלכך הנודר

ג. אמר שמואל: עשאה גיסטרא (שחתכה לרחבה בצואר כולו או בשדרה עד החלל. רש"י. והרמב"ם סתם: 'חלקו לשנים') – נבלה.

אמר רבי אלעזר: ניטל הירך, וחלל שלנה (ניכר) – נבלה. ופירש רבא: כל שרבוצה ונראית חסרה. אפשר שדין 'ניטל הירך' אינו שייך באדם [שהרי התלמוד נותן סימן בהמות] (ים של שלמה).

דפים כא – כב

לז. עולת העוף, האם הוקשה לחטאת בהמה או לחטאת העוף? ולמאי נפקא מינה?

נחלקו תנאים בכרייתא; לדברי תנא קמא, עולת העוף הוקשה לחטאת בהמה (כמשפט – כמשפט חטאת בהמה שהעוף בא תחתיה בדלות), שאינה באה אלא מן החולין כמותה, ועבודותיה נעשות בידו הימנית (לפ"ת דוקא הזאה, אבל המליקה יתכן וכשרה בשמאל. עתוס' מנחות י: ועוד). ואולם לענין שיהא די בחיתוך רוב שני סימנים לא הוקשה לבהמה, מפני שהמליקה הוקשה להקטרה (ומלך והקטיר) להיות ראש בפני עצמו וגוף בפני עצמו.

לדעה זו לא הוקשה עולת העוף לחטאת העוף לומר שלא יבדיל – שנאמר והקריבו.

לדברי רבי ישמעאל ורבי אלעזר ברבי שמעון, עולת העוף הוקשה לחטאת העוף (כמשפט – כמשפט חטאת העוף האמורה עתה); לר"ש, ללמד שהמליקה נעשית מול העורף [אבל לא לענין איסור הבדלה, שנאמר והקריבו – הקרבתו של זה אינה כהקרבתו של זה]. ולראבר"ש, ללמד שהראש מעורה בגוף בשעת ההזאה כבחטאת – לפיכך לא ימלוק אלא רוב סימנים [אבל לא להשוותו לגמרי לחטאת, למלוק סימן אחד – שנאמר והקריבו].

הנפקותא לדינא במחלוקת זו; לת"ק ורבי ישמעאל, מליקת העולה נעשית בשני הסימנים בשלמותם (ולהרמב"ם, מפריד לגמרי הראש מהגוף), ואילו לראבר"ש מולק רוב שנים. [אבל לענין שאר הלכות אין מחלוקת לדינא; ת"ק וראבר"ש למדים מליקה מול העורף בעולת העוף ממליקת חטאת העוף ב'מה מצינו' (רש"י). ור"ש וראבר"ש למדים שבאה מן החולין מהקש כל הקרבנות להדדי – זאת התורה... (ע"ש"י ותוס'). ו'מין' – מדריש לקיש, שכל מקום שנאמר 'כהונה' אינה אלא בימין].

דף כב

לח. קרבן העוף, מאלו מינים הוא בא? האם כשר לבוא מגדולי המין או מקטניו?

קרבן העוף במקדש אינו בא אלא מתורים או מבני היונה. התורים – גדולים כשרים ולא קטנים, והיינו משיזיהבו (רש"י: שכנפי גופם גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב). ובני יונה – קטנים ולא גדולים, בטרם הצהיבו (שבכל מקום נאמר 'תורים' ו'בני יונה' ולא להפך, ללמד שאלו באים גדולים ואלו באים קטנים והכשר בזה פסול בזה). מאימתי בני היונה כשרים – משיעלעו (כך שנה יעקב קרחה), שאם מורט ממנו כנף – מבצבץ דם ממקום עקירתו.

(כן גרסת רש"י. ואילו הרמב"ם (איסור"מ ג,ב) גרס: עד אימתי בני יונה כשרים – כל זמן

שעוקר כנף ומתמלא מקום עיקרו דם).

תחילת הציהוב (– כשמתחילים להביא נוצה יפה סביב הצואר. רש"י) – פסול בזה ובזה (מן התורים; מן בני היונה). רבי זירא נסתפק האם תחילת הציהוב פסול מספק, שמה נחשבים גדולים שמה קטנים, או

מודאי, שיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו [ונפ"מ לאומר 'הרי עלי מן התורים או מבני היונה' והביא משניהם בתחילת הציהוב, אם תחילת הציהוב ספק אם נחשב כגדול או כקטן – הרי ודאי אחד מהם כשר. ואם תחילת הציהוב פסול מודאי – לא יצא ידי נדרו]. ורבא הביא מהברייתא להוכיח שפסול ודאי, ודחו ההוכחה.

- א. ונשאר הדבר בספק (רמב"ם מעה"ק טז, ב) ולא יצא ידי נדרו (ים של שלמה).
ב. נפקא מינה נוספת; הנהגה מתורים ובני יונה של הקדש בתחילת הציהוב, שאם אין זה זמנם מודאי – אין בו דין מעילה (כדתנן במעילה יב) ואם אינו אלא ספק, הלא אחד מהם בתוך זמנו (עפ"י חדושי ר' מאיר שמחה).

דף כג

לט. עוף הנרבע על ידי אדם או נעבד, האם כשר לקרבן?

עוף הנרבע או הנעבד פסול לקרבן (מן התרים; מן בני היונה – למעט. שהיה עולה על הדעת הואיל ואין המום פוסל בעופות כך אין דבר ערוה ועבודת כוכבים פסולים בו, שהוקשה 'השחתה' ל'מום' (כי משחתם בהם מום בם), קמ"ל).
בזבחים (פה) נסתפק רבי ירמיה, האם יש פסול 'נרבע' בעופות אם לאו [מפני שאין במינו 'רובע']. ופשטו אמוראים מהברייתות שפסול, כפשטות סוגיתנו. [ובלשון הרמב"ן והרשב"א משמע כאן שאין הדין מוסכם. וע"ע בספר יראים השלם ה ו].

מ. א. מהו 'פלגס'? ומה דינו לענין קרבן ונסכים? האומר 'הרי עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש' והביא פלגס, מהו?

ב. מהו 'שיאור'? האם דינו כחמץ או כמצה? האומר 'הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה' והביא שיאור, מהו?

א. ה'פלגס' הוא כינוי לכבש בחדשו השלשה-עשר (רש"י), שיצא מכלל כבש בן שנתו ולא הגיע לכלל איל בוגר. [בן עזאי קורוהו 'נוקד'. רבי ישמעאל קורוהו: 'פרכדיגמא'. פרה א, ג].

רבנו גרשום כתב פלגס – בן שנה וחצי. וצ"ע ממשנת פרה. [ולשון הרמב"ם (מעה"ק א, יד) 'יום שלשים' – נראה כוונתו כל החדש עד יום השלשים ועד בכלל, שהרי כתב שה'כבש' הוא בן שנתו].
הפלגס כשר לקרבן. ואולם מי שהיה מחוייב כבש או איל לקרבן והביא פלגס – אין עולה לו מזבחו (משנה פרה א, ג), אם בתורת ודאי [שהפלגס אינו 'כבש' וגם לא 'איל'] או מספק, וכדלהלן.
ב'אליה רבה' (פרה א) מבואר שלדעת תנאים אחת הפלגס פסול לקרבן כלל. ואחרונים תמחו על כך (ערש"ש ותפארת ישראל שם; מנחת חינוך רצט; חדושים ובאורים).
דין נסכיו; לרבי יוחנן, מביא עליו נסכי איל (או לאיל – לרבות את הפלגס). ולבר פדא, מביא ומתנה שאם דינו ככבש יהא מותר הנסכים נדבה, שלדעתו ספק כבש ספק איל הוא.

א. פרשו בתוס' שמביא שתי מנחות-נסכים, אחת של כבש [שבלילתה רכה, שלש לוגין לעשרון] ואחת של איל [ארבעה לוגים שמן לשני עשרונים סולת] ומתנה שאחת מהן תהא לנדבה כמנחת נסכים, שיכול אדם להתנדב מנחת נסכים בכל יום.
ומדברי הרמב"ן מבואר שנותן הכל בכלי אחד (ונשאר ב'צ"ע).